

YAZILI KAYNAKLAR VE
ARKEOLOJİK BULUNTULAR IŞIĞINDA

ANTİK DEVİRDE ÇOCUK EĞİTİMİ

IAN JENKINS

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

YAZILI KAYNAKLAR VE
ARKEOLOJİK BULUNTULAR IŞIĞINDA

ANTİK DEVİRDE ÇOCUK EĞİTİMİ

IAN JENKINS

Çeviren :
HASAN MALAY

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Eski Yunanlılarda çocukluk dönemi hakkındaki bu kısa yayın, daha çok bu konu ile ilgili öğretmen ve öğrenciler için hazırlandı. Burada, İ.Ö. 479 yılında Perslerin geri püskürtüldüğü savaşı izleyen dönemde Atina'da büyümekte olan bir çocuğun yaşam öyküsü anlatılmaktadır. Metinde adı geçen Timon bizim yakıştırdığımız bir şahsiyettir. Ancak, Timon'un varlıklı ailesi ve onun eğitime ilişkin bilgiler arkeolojik ve edebî kaynaklardan sağlanmıştır. Ayrıca öykü, vazolardan alınan tasvirlerle zenginleştirilmiştir. Bu vazoların çoğu, Timon'un yaşadığını varsaydığımız dönemde Atina'da veya yakın çevresinde imâl edilmişti. Ancak, bazı yerlerde V. yüzyıldan daha sonraya tarihlenen malzemenin de yararlandık; çünkü Timon'un yaşadığı dönemde de benzəri eşyaların kullanılmış olması büyük olasılıktır. Burada çizimini verdiğimiz her eşyanın aslı bugün British Museum'da korunmaktadır.

Kitapçıkta çizimi verilmiş olan her arkeolojik malzemenin yanında British Museum'un sıra (örneğin, 1910.6-15.4) veya envanter (örneğin, E369) numarası verilmiştir.

British Museum'un Grek ve Roma Eserleri Seksiyonu'nda araştırma asistanlığı yapmakta olan Ian Jenkins, aynı seksiyonda görevli Sayın Brian Cook'a, bu kitapçığın hazırlanmasında yaptığı katkıları için teşekkür eder.

Homeros'un *İliada* adlı eserinden yapılan bazı alıntılar, Richmond Lattimore'un çevirisinden -çevirenin ve University of Chicago Press'in izni ile- metne eklendi.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Burada çevirisi sunulan kitapçık, British Museum asistanlarından Ian Jenkins tarafından hazırlandı ve Joint Association of Classical Teachers dizisinde **An Athenian Childhood** adı altında yayınlandı. Eserde, Eski Yunanistan'da doğan bir çocuğun askerlik çağına gelinceye kadar hangi eğitim aşamalarından geçtiği anlatılmaktadır. Ayrıca metin, Susan Bird tarafından yapılan çizimlerle zenginleştirilmiş bulunmaktadır. Kitapçığın, konu ile doğrudan ya da dolaylı ilgili öğrencilere ve amatörler yararlı olacağını umarım.

Çeviriyi sunarken, bu yayın için herhangi bir karşılık beklemeksizin izin veren Sayın Ian Jenkins'e özellikle teşekkür etmek isterim.

Hasan Malay
İzmir 1987

Timon'dan söz etmeden önce, onun yaşadığını varsaydığımız evin yapısına bir göz atalım: Diyelim ki bu ev, Attika'nın kırsal bir kesiminde ve Atina'ya giden anayollardan birinin üzerinde bulunmaktadır. Aile burada, geçimini temin ettiği toprakların yanbaşıda yaşamaktadır; ama varlıklı oldukları için, Timon ailesinin bireylerinin bu çiftliklerde çalışmaları gerekmemektedir. Zaten, tarlalarda kendileri adına çalışacak çok sayıda köle ve yarıcıları vardır. Timon'un babası, çiftliği yönetmenin yanı sıra, zamanının büyük bir kısmını Atina'nın merkezi olan agora'da geçirir. Burada, diğer bazı varlıklı ailelerin başkanları ile buluşur ve Atina'nın sorunları tartışılır.

Aşağıda planı görülen Dema evi, Timon'un yaşadığını varsaydığımız dönemde iskân edilmişti. Bu ev, herhalde Atina'lı büyük arazi sahiplerinden birine aitti. Dema evi, Akdeniz ikliminden en iyi bir şekilde yararlanabilmesi için güneye bakmaktaydı. Taş temeller üzerinde, güneşte kurutulmuş tuğlalarla inşa edilmişti. Ayrıca, çatısı kiremitlerle kaplıydı. Yağmurun etkisinden korunması için belki avlu taşlarla döşenmişti, ama odaların zemini topraktı. Aşağıdaki plan, zemin kattaki odaların dağılımını göstermektedir. Herhalde, evin geri planında bir üst kat ve avluya bakan bir taraça bulunmaktaydı. Yapı, tek ama sundurmalı bir girişi olan avluya bakmaktaydı. Bu halde, Dema evi hem mahrem, hem de güvenliydi.

Dema evinin zemin kattaki odalarının muhtemel fonksiyonlarını gösteren plan ve aynı evin önden görünüşü. Ev, olasılıkla İ.Ö. 420 yılı civarında inşa edilmişti.

Timon'un babasının dışarıdaki işlerle ilgilenmesi gerektiğinde, evdeki işlerin yönetimini annesi üstlenmektedir. Aslında anne, daha çok kadın kölelere nezaret etmektedir. Çünkü evdeki işlerin büyük çoğunluğunu kadın köleler yürütmektedir. Timon'un annesi, örgü ve dikiş işlerini de sevmektedir. Bu nedenle, günün büyük bir kısmını elbise dikmek veya kumaşlardan ev eşyaları yapmak üzere tezgâhının başında geçirmektedir. Evde bulunan kadınlar, genellikle güneşe ve avluya bakan taraçada sohbet ederler. Çünkü burası yaz mevsiminin yakıcı sıcağından uzaktır. Kışın bile, etkisiz de olsa güneş ışınları saçakların altına süzüldüğü için, burası rüzgârdan korunan ve oturulabilecek kadar ılık olan bir yerdir. Güneş batınca, kadınlar yukarı katta kendilerine ait olan bölüme geçerler. Burada, yani evin en geri kısmında, Timon'un annesinin yatak odası bulunmaktadır. Timon'un babasının konukları kabul ettiği ana kabul odası ise alt kattadır. Avlunun çevresinde inşa edilmiş olan diğer odalar arasında da, işlikler ve çiftlikte üretilen hububat, yağ ve şarap için depolar bulunmaktadır.

Şekildeki cisim, adına **epinetron** denen, kadınların yün eğirirken bacaklarını korumak üzere kullandıkları bir aygıttır. Üzerindeki sahnede, iskemlelerinde oturan kadınlar ve yanlarında **kalathoi** adı verilen ve içine yün konan sazdan yapılmış sepetler görülmektedir. Duvar da ise yün çileleri asılıdır.

Yün eğiren kadınların tasvirini taşıyan bir **epinetron** (British Museum, B598).

Timon doğduğunda, babası erkek bir evlât sahibi olmaktan dolayı mağrur ve mutludur. Zaten, Melissa adında bir kızı daha vardır. O, bir erkek çocuğu çok istemiştir; çünkü bu çocuk gelecekte çiftliğin yönetimini üstlenecek ve yaşlandığında kendisine bakacaktır. Şu halde, Timon için uzak bir yerde ölüme terkedilme tehlikesi yoktur. Çünkü bazı durumlarda, istenmeyen veya hastalıklı doğan çocuklar için böyle bir yola başvurulmaktadır. Geleneklere göre, komşuların bir erkek çocuk doğduğunu anlamları için, evin kapısına zeytin dalından bir çelenk asılmıştır. Oysa Timon'un kızkardeşi doğduğunda aynı yere bir yün çilesi asılmıştı.

Doğumunun 10. gününde, dostlar ve akrabalar Timon'un doğumunu kutlamak üzere evde toplanırlar. Çocuğa büyükbabasının adı verilmiştir. Yaşlı Timon, torununun ocağın çevresinde dolaştırılması törenini büyük bir zevkle seyreder. Bir zamanlar kendisi de oğulları gibi aynı şekilde ocağın çevresinde dolaştırılmıştı.

Aşağıdaki şekilde, seramikten yapılmış bir bebek biberonu görülmektedir. Biberonun, yiyecekleri süzen bir süzgeci ve bebeğin emeceği bir ibiği bulunmaktadır. Grekçe yazıtın çevirisi ise şöyledir: "İç, sakın düşürme!"

Seramikten yapılmış bir biberon (British Museum, F596).

Timon'a ilk günlerinde bir sütanne bakmaktadır. Bebek ve dadı gün geçtikçe birbirlerini daha çok severler. Timon'un bu bakıcısı, evin diğer hizmetlileri arasında en saygın konuma sahiptir. O devirde Sparta'dan getirilen dadılar tüm Yunanistan'da büyük bir rağbet görüyor ve diğer yörelerdeki insanlar tarafından ya satın alınıyor veya ücret karşılığı görevlendiriliyorlardı. Timon'un dadısı da Spartalıdır. Sparta'da bebekler, Atina'dakilerin tersine, hiç kundaklanmazlardı. Ayrıca dadılar, onların yiyecek konusunda nazlanmalarına da izin vermezlerdi. Yine bu çocuklar ne karanlıktan ve ne de yalnız kalmaktan korkarlardı.

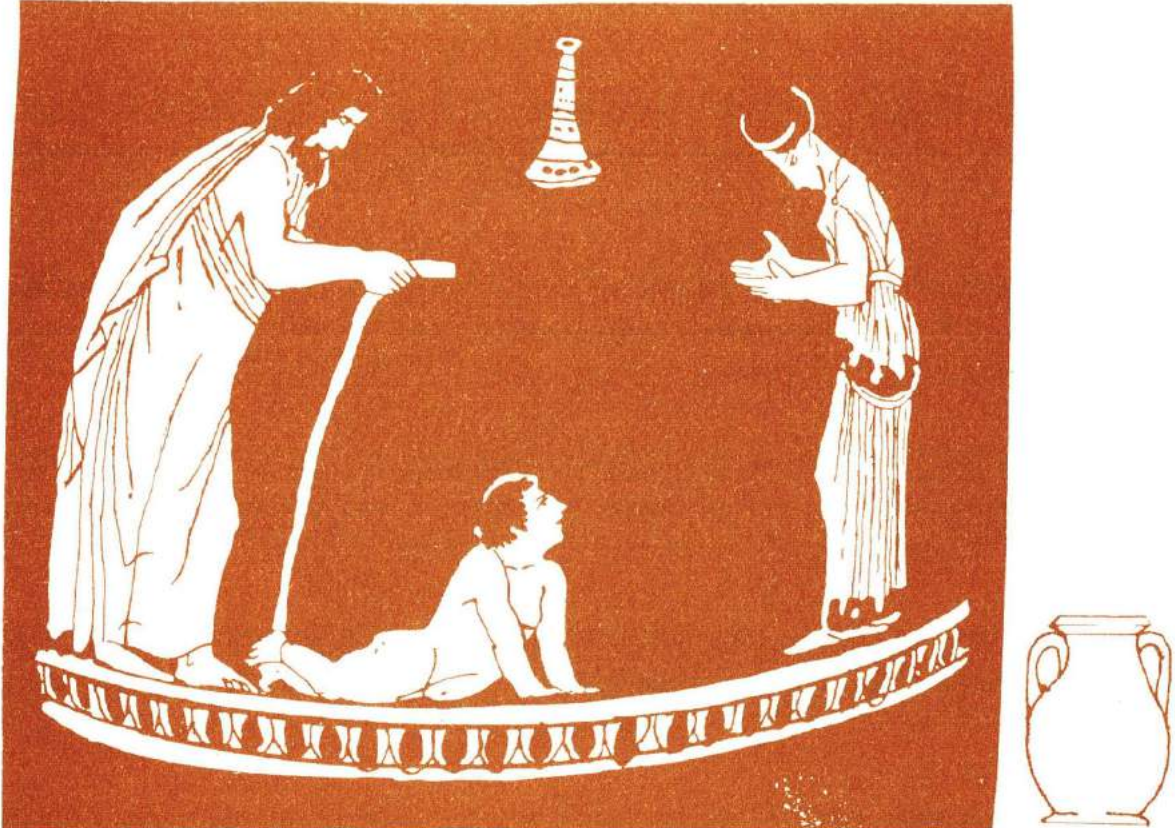
Su taşıma işlerinde kullanılan ve **Hydria** adı verilen bu kap üzerinde, bir kadın bebeğini annesine uzatırken görülmektedir. Belki o, çocuğu henüz emzirmiş veya yıkamış olan sütannesidir. Annenin oturduğu kaliteli iskemleye bakılırsa, onu ev sahibesi olarak düşünmek mümkündür. Ayrıca, annenin ayaklarının dibinde duran yün sepeti de gösteriyor ki, o ev işlerinden ve özellikle yün eğirme ve örgü işlerinden sorumludur.

Üzerinde, annesine bebeğini uzatmakta olan bir dadıyı gösteren sahnenin yer aldığı bir **hydria** (British Museum, E219).

Yürümeğe ve kendisine söyleneni anlamağa başladığı zaman, Timon'un bakımı bir *paidagogos*'a veya ücretli diğer bir bakıcıya teslim edilir. Atina'lı ünlü amiral Themistokles'in çocuklarına bakan Sikinnos gibi, Timon'a bakan *paidagogos* da bir köledir. *Paidagogos*'lar, özellikle sadık köleler arasından seçilmekteydi. Örneğin, Sikinnos'un, kendisine Grek-Pers savaşının kaderini değiştirecek kadar önemli bir belge teslim edilebilecek derecede sadık bir köle olduğu söylenir. *İliada* adlı uzun manzum eserinde Yunanlı ozan Homeros, Akhilleus'un *paidagogos*'u Phoiniks'in öyküsünü anlatır: Phoiniks asil bir aileye mensuptur. Babası ile geçinemeyerek evinden kaçmış ve Akhilleus'un babası Peleus'un evine gitmiştir. Peleus ona evlât muamelesi yapmış, buna karşılık Phoiniks de Akhilleus'un eğitimini üstlenmiştir. Bunun gibi, antik çağın diğer *paidagogos*'larının da malını mülkünü kaybeden kültürlü aile çocukları olması büyük bir olasılıktır.

Üzerinde aşağıdaki tasviri taşıyan kab **pelike** formundadır. Bu tasvirde, bir bebeğe yürüme öğretilmektedir. Çocuk, dadısı veya annesi olan bir kadına doğru emeklemektedir. Karşısındaki kadın, onun ayağa kalkmasını teşvik etmek üzere ellerini uzatmaktadır. Çocuğun arkasında, sakallı ve uzunca bir bastona yaslanmış olan bir erkek görülmektedir. Onun, çocuğun hareketlerini nasıl yakından izlediğine dikkat ediniz. Bu kişi belki çocuğun babası, belki de onun eğitiminden sorumlu olan *paidagogos*'udur.

Bir çocuğa yürüme öğretilişini gösteren bir **pelike** (British Museum, E396).

Timon, gereken yaşı geldiğinde *Anthesteria* adı verilen bir festivalin kutlamalarına katılır. Bu festival Atina'da her yıl kutlanmakta ve *Anthesterion* isimli Yunanca ay adı ismini buradan almaktadır. Bu festival üç gün sürmekte olup, sonuncu gün, festivale katılanlar *Khous* adı verilen, özel bir forma sahip testilerden şarap içerler. Bu kutlamalara katılan çocuklara ise, çiçeklerden yapılmış bir çelenk giydirilir. Yine çocuklara, üzerinde çocukluk dönemine ait tasvirler bulunan mini testiler armağan edilir. Sadece belli bir yaşa gelen çocuklara verildiği için, bu testilerin verililişinin belli bir anlamı olsa gerekir. Belki bunlar, bebeklik günlerinin sona erişini simgelemektedir.

Yanda çizimi görülen ve *khous* adı verilen bu testi üzerinde, lâzımlığa oturmakta olan bir bebek görülmektedir. Atina'da bulunan benzeri bir aygıt şimdi Agora Müzesi'nde sergilenmektedir. Pişmiş topraktan yapılmış olan bu lâzımlık, bebeğin ayaklarını sarkıtacağı bir delik ve iki ana bölümden meydana gelmektedir. Resimde, oturan çocuk sağ elindeki çingırağı sallamaktadır. Çocuğun yakınında, yerde bir testi ve bir de çocuk arabası bulunmaktadır. Arabalar, o devirdeki çocukların en önemli oyuncaklarıdır. Resimde görülen araba, kabaca iki tekerlek ve onları birleştiren bir milden ibarettir. Ayrıca, çekmek veya itmek üzere bir de sapı vardır.

—

Bir bebeği lâzımlık üze-
rinde gösteren tasviri ta-
şıyan bir **khous** (British
Museum, 1910. 6-15.4).

Timon'un, Atina'nın önde gelen ailelerinden birinin oğlu olarak, iyi bir vatandaş olabilmesi için bazı zorunlu şeyleri öğrenmesi gerekmektedir. Oysa eskiden, bir erkek çocuğun sadece müzik ve spor eğitimi görmesi yeterli olmaktaydı. Timon'un yaşadığı devirde ise, iyi bir vatandaş olmanın başta gelen koşullarından biri okuma-yazma bilmektir. Timon, bu konudaki ilk derslerini evdeki hocasından alır. Bu işe, Grek alfabesindeki 24 harfi öğrenmekle başlar. Harflerin tümünü ezberleyince ve şekillerini öğrenince okuma-yazmayı sökmüş olacaktır.

1- Eski Yunanlılar okuma-yazmayı şekilde görülenin benzeri bir levha yardımı ile öğreniyorlardı. Bu ağaç levhanın yüzeyi balmumu ile kaplanmıştı ve çerçevesinde diğer levhaların tutturulması için delikler açılmıştı.

2- Yazı yazmak için; bronz, fildişi veya ağaçtan yapılmış olan ve **stylos** adı verilen kalemler kullanılmaktaydı. **Stylos**'un sivri ucu, balmumu ile kaplı yüzeye harfleri yazmak, yayvan ucu da gerektiğinde silmek üzere kullanılıyordu.

3- Mürekkeple yazılmış olan aşağıdaki mektupta olduğu gibi, yazı, kamış özünden üretilen **papyrus** üzerine de yazılabilirdi. Nitekim, Eski Yunanlılar okumayı şimdiki ciltli kitaplar yerine **papyrus** rulolarından öğreniyorlardı.

4- Kalemler; kamıştan, ağaçtan veya bronzdan yapılmaktaydı. Ayrıca mürekkep hokkaları da bronzdandı.

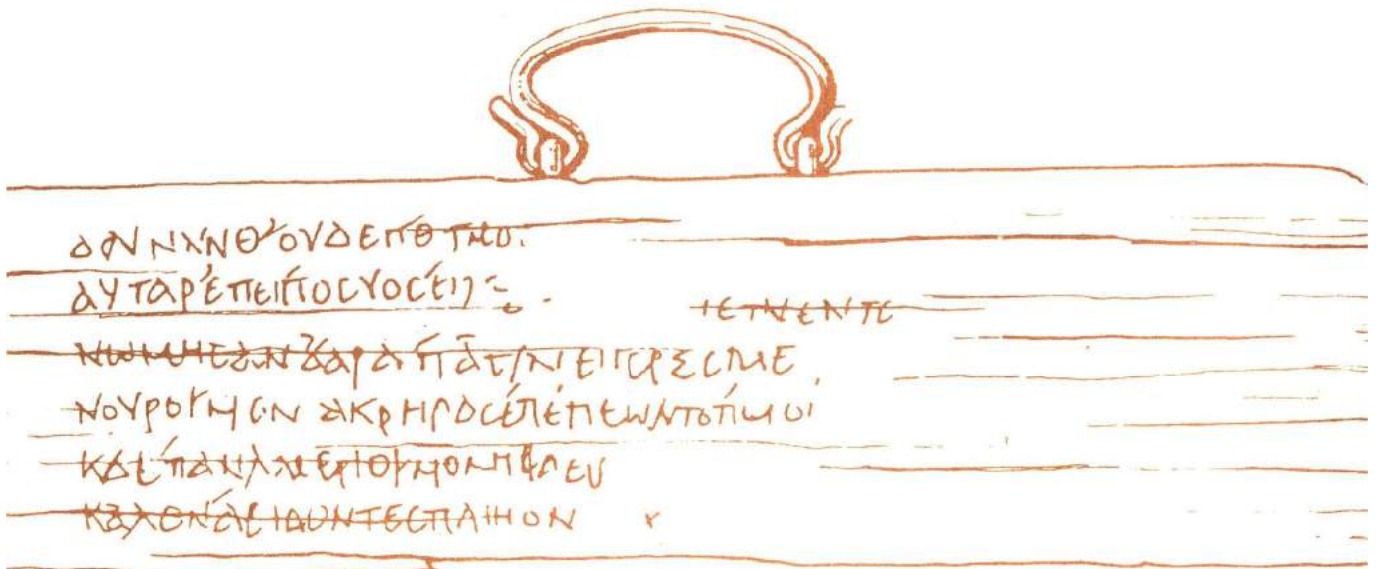
- 1) Yazı levhası (British Museum, 1888.9-20, 72- 78).
- 2) Bronz **stylos**'lar (British Museum, 1968.2-12.1; 1891. 6-24.19).
- 3) **Papyrus** üzerine yazılmış bir mektup (British Museum. 1909.3-1.3; British Library'den).
- 4) Kamış kalem (British Museum, 1910.12-11.4); bronz kalem (British Museum, 1900.6-11.4) ve bronz mürekkep hokkası (British Museum, 1856.12-26.682).

Timon'un babası, oğlunun ne kadar çabuk öğrendiğini görünce, ücretli ders alması için onu *grammatistes* olarak adlandırılan dil hocasına gönderir. *Paidagogos*'u da Timon'la birlikte gider ve sınıfın arka sıralarından birinde oturarak onun yetişmesini dikkatle izler. Çocuklar hocanın karşısında iskemlelerde oturmaktadırlar. Ancak yazı masaları yoktur ve yazı levhalarını dizlerinin üzerine koyarak yazmaktadırlar.

Harfleri tanıyınca ve yazılanı anlayacak duruma gelince, Timon'a yüksek sesle okuması ve ezberlemesi için ünlü ozanların eserleri verilir. Eski Yunanistan'da en sevilen eserler Homeros'un şiirleridir. Onun *İliada* adlı manzum eseri, Troia Kuşatması'nı ve Akhilleus ile Agamemnon adındaki iki kahramanın mücadelesini anlatır. Aynı ozanın *Odyseia* isimli diğer eserinde de, diğer bir kahraman olan Odysseus'un, yurttaşına Troia'yı yağma etmede yardım ettikten sonra ülkesine dönerken yaşadığı on yıllık serüveni anlatır.

Üzerinde Homeros'un *İliada* adlı eserinden altı mısra yazılı olan bu levha bize şimdiki yazı tahtalarını hatırlatıyor. Levha, herhalde sapından duvara asılıyordu. Hattâ belki de her dersten önce yeniden boyanıyordu. Metnin çevirisi şöyle: "İşlerini ve ziyafetin hazırlıklarını tamamladıktan sonra sofraya oturdular. Herkes tıka basa doydular (468). Ama yiyecek ve içecek durumları kalmayınca, kendilerine içki sunulduğunda gençler şarap kaplarını saf şarapla doldurdular ve bunu herkese dağıttılar. Bu genç Akhaialılar (473), uzaklarda kendilerini memnuniyetle dinleyen tanrı Apollon'a bütün gün şarkılar söylediler ve muhteşem bir *hymnos* (ilâhi) sundular" (Çeviren: Richard Lattimore).

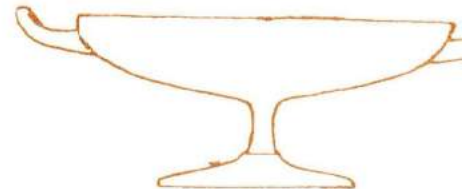
Üzerinde Homeros'un *İliada* adlı eserinin 468-473: mısraları yazılı olan ağaçtan yazı levhası.

Timon *grammatistes*'in derslerine devam ederken, diğer varlıklı ailelerin çocukları arasında arkadaşlar edinir. Bu arada, babası bir marangoz olan Kratinos gibileri ile de tanışır. Kratinos, Timon gibi geniş ve müstakil bir evde oturmamaktadır. Onun ailesi Atina'da, çarşının yakınındaki sade bir evde yaşamaktadır. Burası hem onların evi, hem de babasının atelyesidir. Marangoz Pauson, çalışırken oğluna kendini izlemesini öğütlemektedir. Bu sayede Kratinos, ilerde kendisinin de hayatını kazanmak üzere kullanacağı bu aletlerden yararlanmasını öğrenecektir. Ama Kratinos'un babası, oğlunun bir *grammatistes*'ten ders alması için gereken parayı da temin etmiştir. Pauson zengin olmasa da, Atina'nın onurlu vatandaşlarından biridir. Oğlunun okuma-yazma öğrenmesi, ilerde onun kentin politik konuları ile de ilgilenmesini sağlayacaktır. Öte yandan Kratinos, bir marangoz olarak ilerde kendisine gerekli olacak aritmetik bilgisini de *grammatistes*'ten almaktadır. Timon'un tersine, onun müzik ve spor okullarına gitmesi pek mümkün değildir. Çünkü bunlar, bir marangozun oğluna pratik bir yarar sağlamazlar.

Bu içki kabına **kyliks** adı verilmektedir. Kabın iç yüzeyine yapılmış olan bu resimde, kesere benzer bir aletle bir ağaca şekil vermeye çalışan bir genç görülmektedir.

Üzerinde marangoz tasviri bulunan bir **kyliks** (British Museum, E23).

Timon, Homeros'un eserlerine ek olarak bazı lirik ozanların eserlerini de okumayı öğrenir. Bu eserler bir *lyra* veya *aulos* eşliğinde okunmaktadır. *Lyra* telli bir çalgı, *aulos* ise nefesli bir müzik aletidir. Timon bu müzik aletlerini kullanmayı *kitharistes* veya *lyra* hocasının okulunda öğrenmiştir.

Bu *hydria* üzerinde, kucagında *lyra*'sı ile oturan ve muhtemelen şarkı söylemekte olan bir *lyra* hocası görülmektedir. Onun karşısında ise, hocasına iki *aulos* birden çalarak eşlik eden bir öğrenci oturmaktadır. Ortada herhangi bir nota sehпасı olmayışına dikkat ediniz; burada öğrenci, Eski Yunanistan'da âdet olduğu üzere, müzik aletini çalmayı kulaktan öğrenmektedir. Resimde, *aulos* kullanan öğrencinin yanbaşı, başparmağını emen bir küçük erkek figürü yer almaktadır. Bu belki, ağabeyi ile birlikte gezmek üzere gelen küçük kardeşidir. Çocuk yerde oturmakta ve dersin bitmesini sabırla beklemektedir. Mamafih bu bekleyiş uzun sürmeyecektir; çünkü sağda, omuzları giysisi ile örtülmüş bir şekilde içeri girmekte olan kişi bir sonra ders alacak olan öğrencidir. Bu yeni öğrenci, en sağda görülen ve bir iskemleye oturmak üzere olan *paidagogos*'u tarafından getirilmiş bulunuyor. Ancak bunun, yukarda yürüme öğrenen çocuğun sahnesinde gördüğümüz *paidagogos* gibi sakalı yok; üstelik daha genç görünüyor. Ama nedense, o da uzun bir baston kullanıyor. Aynı resimde, *lyra* hocasının sol tarafında, iskemlesinde oturmakta olan diğer bir hocadan aldıkları dersi henüz tamamlamış olan iki erkek çocuk görülmüyor. Sırtları hocaya dönük durumda olan bu çocuklardan biri sevimli bir pars'la şakalaşmakta. Belki bu iki öğrenci, bir iş nedeni ile oradan ayrılan ve kendilerini evlerine götürecek olan *paidagogos*'larını bekliyorlar.

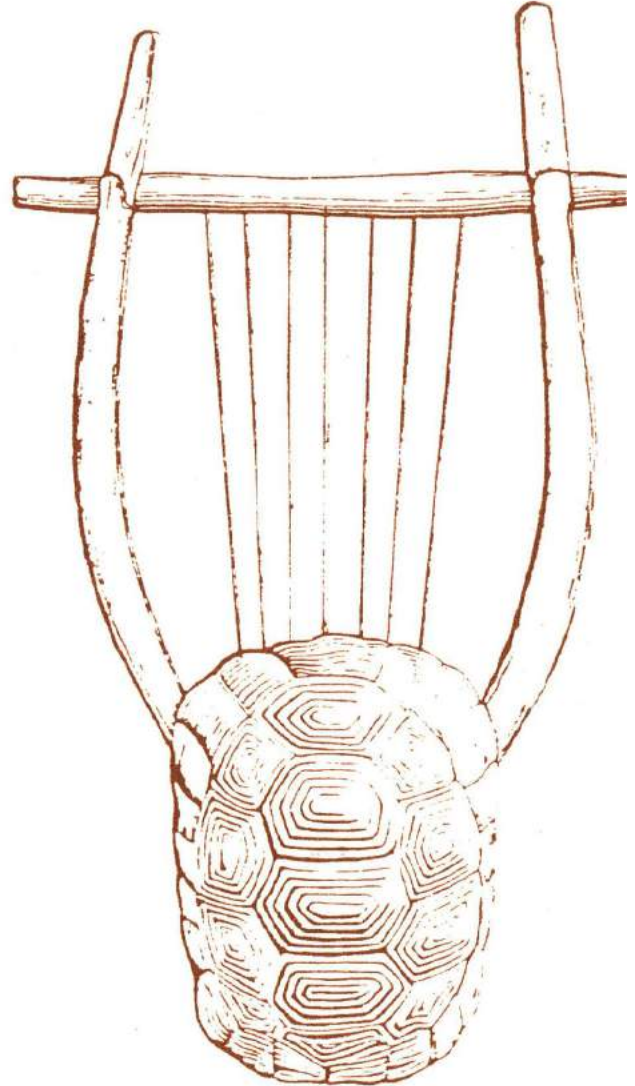
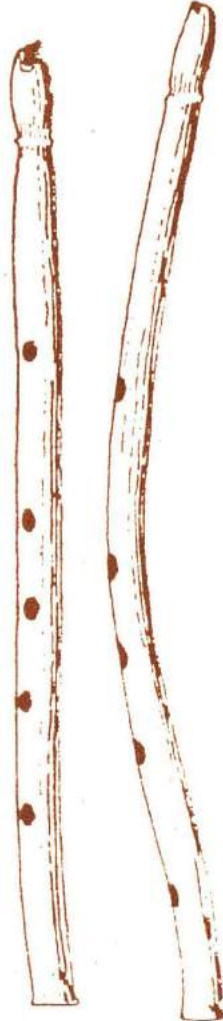

Üzerinde müzik dersi sahnesi görülen bir *hydria* (British Museum, E171).

Atina'da bulunmuş olan bir *lyra*'nın rekonstrüksiyonuna bakarak, bunun nasıl bir müzik aleti olduğunu anlamak mümkündür. Aşağıda şekli görülen *lyra*'nın, kaplumbağa kabuğundan yapılmış bir ses kutusu var. Şekilde göremediğimiz arka yüzünde, teller bir köprü üzerinden geçirilerek gerilmiş durumda. Şekilde de görüldüğü gibi, teller iki eğri kuşağın arasında yer alan bir çubuğa bağlı. Bu teller, aletin akort edilebilmesi için ağaç veya deriden çubuklara dolanmış durumdadır.

Homeros, *İliada* adlı eserinde, bir *lyra* eşliğinde şarkı söyleyen Akhilleus'u şöyle anlatır: "Sonra, Myrmidon'ların barakalarının ve gemilerinin yanına geldiler ve orada bir *lyra* ile gönül eğlendiren Akhilleus'u buldular. Nefis bir ses çıkaran, görkemli, ustalıkla yapılmış ve gümüşten bir köprüsü olan bu *lyra*'yı Akhilleus, Eetion'un kentini tahrip ettikten sonra ele geçen ganimetler arasından seçmişti. Akhilleus bu aletle hem gönül eğlendiriyor ve hem de kahramanların destanını terennüm ediyordu". *İliada* IX, 185-189 (Çeviren: Richard Lattimore).

Ağaçtan yapılmış *aulos*'lar. Her ikisinin de kamıştan yapılmış ağız kısımları ve bunların yuvaları kırık durumda (British Museum, 1816.6-10.502).

Bir *lyra*'nın rekonstrüksiyonu (British Museum, 1816.6-10.501).

Timon'un konumundaki çocukların müzik yeteneklerini ortaya koymak için birçok fırsatları vardı. Örneğin, çocuklar festivallere dans etmek veya şarkı söylemek üzere katılabilirlerdi. Hatta bazı durumlarda çocukların müzik yarışmalarına bile katılmaları sağlanmaktaydı. Bu devirde Atina'da şarap tanrısı Dionysos onuruna bir festival düzenlenmekte ve adına **Şehir Dionysia Şenlikleri** denmekteydi. Atina nüfusu 10 kabileden oluşmakta ve bu festivale her kabile 50 erkek çocuktan oluşan birer koro ile katılmaktaydı. Bu festivalde sanatçılar bir daire içinde söyledikleri şarkıları uygun danslarla zenginleştiriyorlardı. Ayrıca bu festival, şehirli ailelere, kırsal kesimden gelen halka çocuklarını nasıl iyi bir şekilde eğitmiş olduklarını gösterme fırsatı da veriyordu. Yine bu festival sayesinde, Atina kenti Grekçe konuşan diğer sitelere bir gövde gösterisi yapma olanağı buluyordu. Festival, Akdeniz'de ulaşımın güvence içinde yapılabilirdiği bir mevsimde düzenleniyor ve buradaki etkinlikleri görmek üzere her taraftan akın akın insan geliyordu.

Özel bir şekilde imal edilen **amphora**'lar zeytinyağı ile dolduruluyor ve Atina'da her dört yılda bir kutlanan **Büyük Panathenaia Şenlikleri**'nde kazanan yarışmacılara ödül olarak veriliyordu. Aşağıdaki sahne, bir **Panathenaia amphorası**'nın taklidi olan küçük bir vazo üzerinde yer almaktadır. Resimde, bir platform üzerinde duran ve kendisine bir **aulos** çalıcısının eşlik ettiği bir şarkıcı görülüyor. En sağdaki kişi, olasılıkla bir müzik hocasıdır; en soldaki ise, belki de festival görevlilerinden biridir.

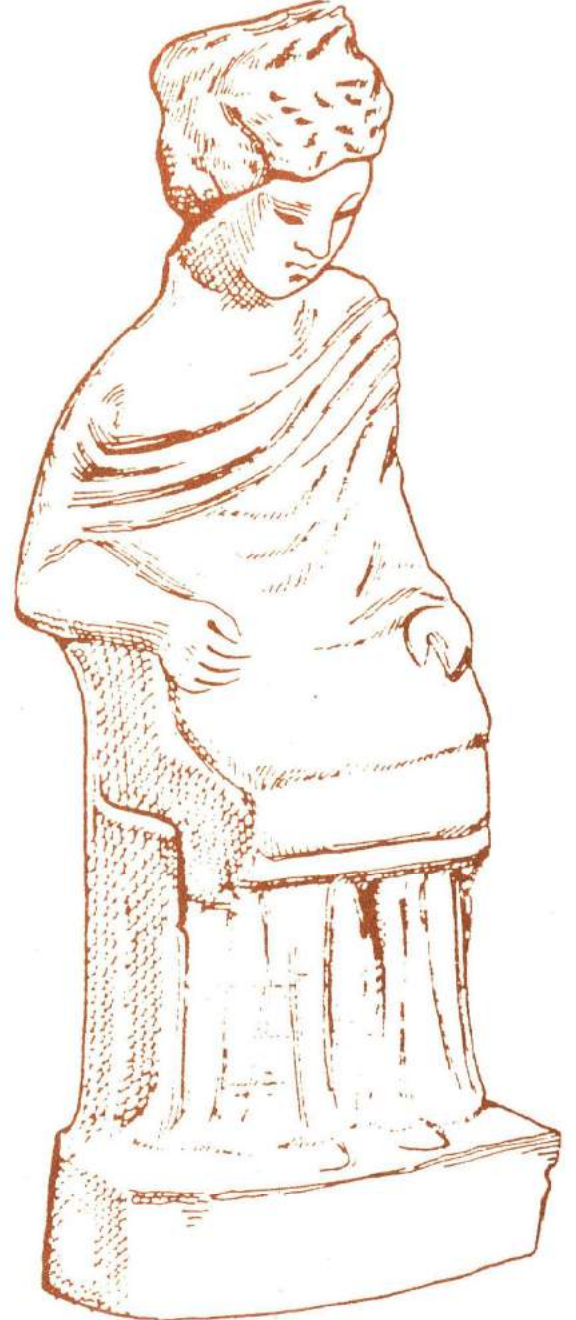

Üzerinde bir müzik yarışmasının tasvir edildiği **Panathenaia amphorası** tipinde bir vazo (British Museum, B141).

Kız Çocukların Eğitimi

Yukarıda, Timon'un bir kızkardeşi olduğunu belirtmiştik. Belki onun çocukluk yıllarının nasıl geçtiğini de merak edeceksiniz. Tabii, onun çocukluğunun Timon'ununki gibi renkli geçmediği düşünülebilir. Gerçekten, çoğu Atinalı kız gibi Melissa da, genç kızların ve bayanların katıldığı festivallerden birine gitme dışında evden pek çıkmaz. Evde, iyi bir ev kadını için gerekli olan konularda ustalaşır. Yemek pişirmeyi ve annesi gibi örgü işlerini öğrenir. Yeterince büyüdüğünde, babası onun iyi halli bir komşusunun oğlu ile evleneceğini ummaktadır. Onun mutlaka iyi bir evlilik yapacağından emindir; çünkü kendisi kızına yüklü bir çeyiz verebilecek durumdadır (Kızlar evlenirken, kocalarının evine değerli bazı eşyalar götürmeleri bir gelenektir ve bu eşyaya çeyiz adı verilmekteydi). Evlenecek kızların okuma-yazma bilmeleri büyük bir avantajdı. Gelecekte Melissa da kocasının evinin sahibesi olacak ve orada evin hesaplarını tutup listeler hazırlayacaktır.

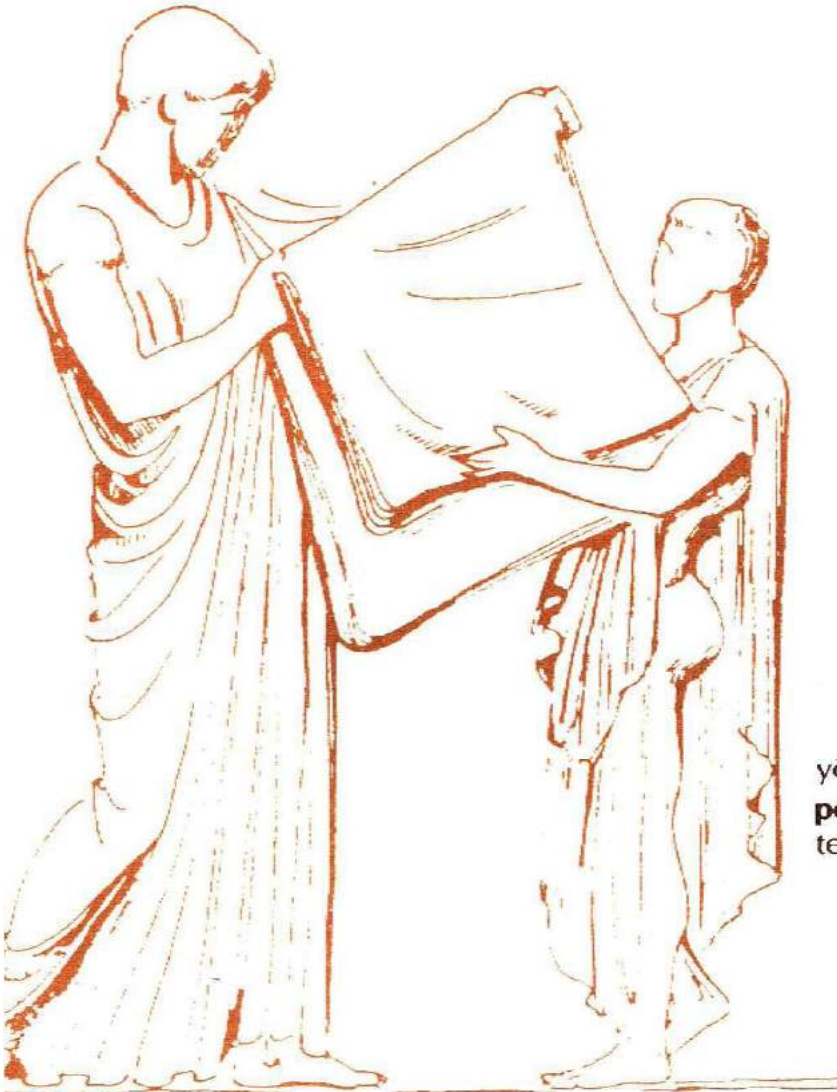
Bu heykelcik, dizlerinin üzerine yazı levhasını koyup **stylos** ile yazmakta olan bir kızı canlandırıyor. Eser, Timon ve kızkardeşinin yaşadığını varsaydığımız dönemden sonraya aittir. Ancak biz, eldeki bazı vazo tasvirlerinden, bazı varlıklı aile kızlarının okuma-yazma öğrendiklerini biliyoruz. Belki bu amaçla kızlar bir dil hocasına da gönderiliyorlardı. Ancak, daha büyük bir olasılıkla, kızlar okuma-yazmayı evde, annelerinin veya dadılarının yardımı ile öğreniyorlardı.

Pişmiş topraktan yapılmış olan ve bir kızı yazı levhası ve **stylos**'u ile gösteren bir heykelcik (British Museum, A430).

Melissa, genç kızlığında ailesi ile birlikte yaşamayı sürdürmektedir. O, **Büyük Panathenaia Oyunları** yaklaşırken kendisine özel ve onurlu bir görev verileceğini ummaktadır. Çünkü her dört yılda bir, Atina'nın asil ailelerinden seçilmiş bir grup kız, **Büyük Panathenaia Oyunları** sırasında tanrıça Athena'ya adak olarak sunulacak olan yeni *peplos*'u, yani elbiseyi hazırlamakla görevlendirilmektedir. Bu çalışmalara festivalden dokuz ay önce başlanmaktadır. Elbise hazır olunca, olasılıkla aynı kızlar bu *peplos*'un bugün Akropolis olarak bilinen, Atina'nın kayalık bir tepesindeki Athena heykeline götürülmesi için yapılacak törende görev alacaklardır.

Aşağıda, **Parthenon**'un frizlerinde bulunan bir sahne yer almaktadır. **Parthenon**, İ.Ö. 447-432 yılları arasında Atina'da Akropolis üzerinde inşa edilmiş olan görkemli bir tapınaktır. Bu tapınak tanrıça Athena'ya ithaf edilmişti ve burada heykeltıraş Pheidias tarafından yapılmış olan insan boyundaki bir Athena heykeli bulunmaktaydı. Resimde, Athena'nın kutsal giysisini katlanmış olarak ellerinde tutan iki kişi görülüyor. Daha kısa boylu olanı, olasılıkla, 7-11 yaşları arasında bulunan ve Athena kültüne kabul edilmek üzere seçilen kızlardan biridir. uzun boylu kişi ise, Atina şehrinin önemli memurlarından biri olan **Arkhon Basileus**'u temsil ediyor olsa gerek.

Parthenon frizinin doğu yönünde bulunan ve kutsal *peplos*'u tutan kişileri gösteren sahne.

Evlilik, Melissa'nın çocukluk döneminin bitişini simgeleyecek ve onu baba evinden alıp kocasının evine götürecektir. Melissa, evlenmeden önce bir tutam saçını kurban olarak kesmiş ve ayrıca çocukluk dönemi oyuncaklarını bâkire tanrıça Artemis'e adak olarak sunmuştur.

1. Boya ile yazılmış bu sahnenin en solunda, olasılıkla gelinin annesi olan ve açık bir kapıdan dışarı bakan bir kadın görülüyor.

2. Bir sonraki kadın, **lebes gamikos**, ya da evlilik kabı olarak bilinen büyük bir kap taşıyor. Bu kapların kazılarda ele geçmiş olan bazı örneklerinin evlenme sahneleri ile süslenmiş oldukları görülmektedir.

3. Üçüncü sırada, gelinin çeyizinin bulunduğu sandığı taşıyan bir başka kadın yürüyor. Aynı kadın, diğer elinde, **lebes** olarak adlandırılan bir başka kap tutuyor. Bu tür kaplar şarap hazırlamada kullanılmaktaydı.

4. Damadın en yakın arkadaşı, içinde gelini almaya gelen damadın bulunduğu arabanın hemen arkasında yürümekte. Başında bir taç bulunan bir kişi bir de meşale taşıyor.

5. Damat, atların dizginlerini tutarken görülüyor. Bu sırada gelin, başında bir örtü olduğu halde onun yanında bulunmakta.

6. Gelinin kayınvalidesi, elinde bir meşale ile onu karşılamaya gelmiştir.

7. Evin kapısında, damadın diğer bir arkadaşı duruyor. Bu kişi, eve gelen yeni evlileri davet eder gibi bir harekette bulunuyor.

1

2

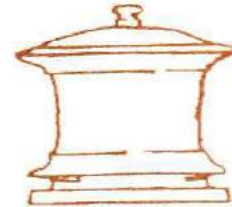
3

4

5

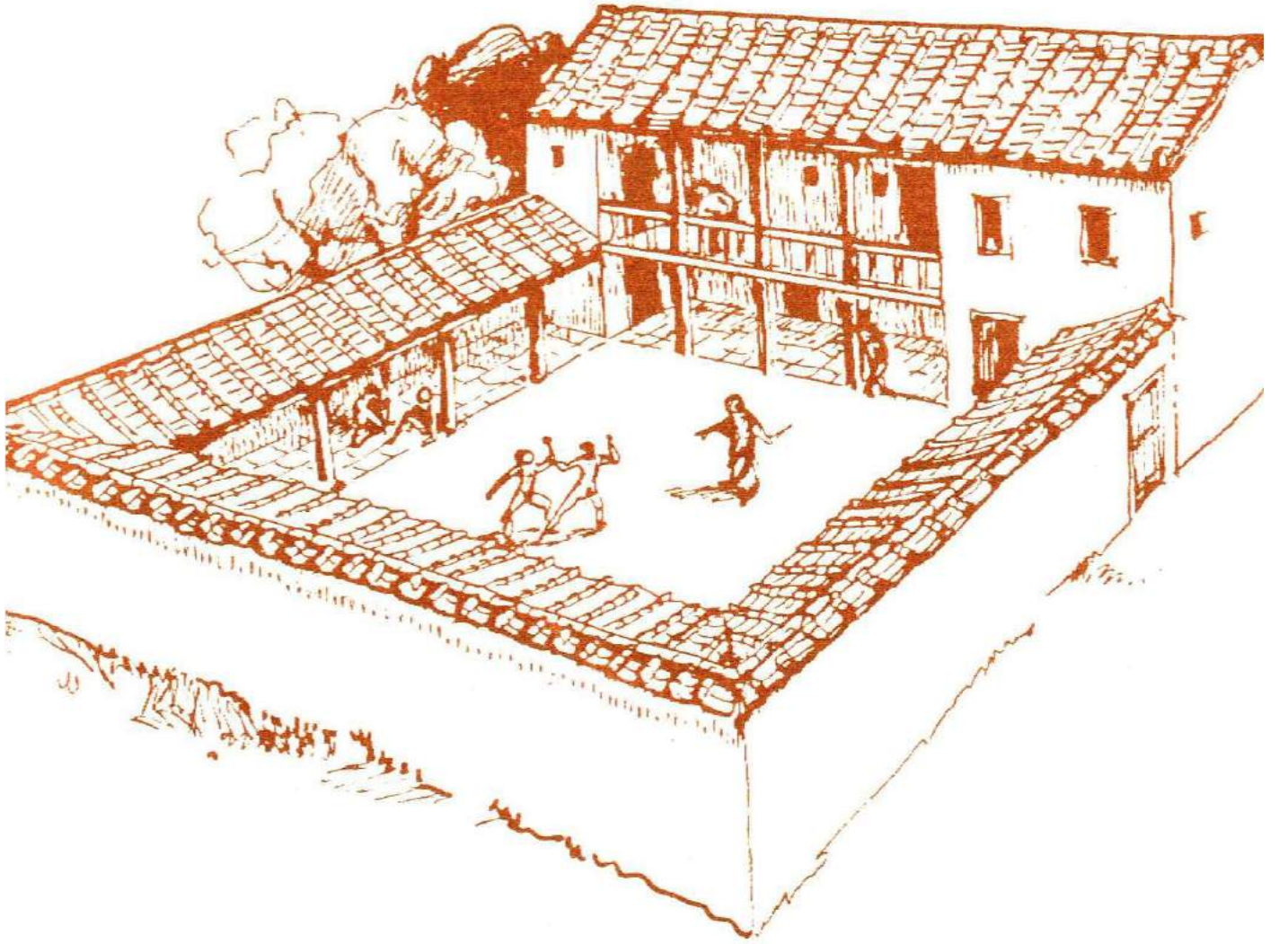
6

7

Üzerinde evlenme töreni sahnesi bulunan bir **pyxis** (British Museum, 1920.12-21.1).

Hayli küçük yaşlardan itibaren, Timon'a diğer erkek çocuklarla birlikte spor dersleri verilmektedir. Gerekli yaşa gelince de, günün önemli bir kısmını spor okulunda geçirecektir. Bu okullara *palaistra*, buradaki hocalara da *paidotribes* adı verilmektedir. Aynen *lyra* okulu gibi, Timon'un devam ettiği *palaistra* da özel bir okuldur ve sadece varlıklı aile çocukları buraya devam edebilmektedir. *Palaistra* olarak kullanılan bina, yapılış bakımından Timon'un ailesinin yaşadığı evden pek farklı değildir. Herhalde burada da binanın yüksek duvarlı bir avlusu ve buraya bakan verandalı odaları vardı.

Palaistra'nın hayalî bir rekonstrüksiyonu.

Güreş okulu anlamına gelen *palaistra* sözcüğünün de gösterdiği gibi, güreş, gençlerin fiziksel gelişimi için önem taşıyan bir spordur. Güreşin iki türü vardı; birinde güreşçi kendisi yere düşmeksizin rakibini üç kez kendi üzerinden aşmak zorundaydı. İkinci güreş türüne ise *pankration* adı verilmekteydi ve bu dalda hile ve ısınma dışında herşey serbestti.

Büyük Panathenaia Oyunları'nda, *pentathlon*'un en başarılı yarışmacısına bir ödül verilmekteydi. *Pentathlon*'da 5 branş vardı: Güreş, uzun atlama, koşu, cirit, disk atma. Özellikle son üç daldeki çalışmalar için çoğu *gymnasion*'da bulunması mümkün olmayan geniş bir alan gerekliydi. Bu nedenle *paidotribes*'ler, öğrencilerini *gymnasion*'ların şehir surları dışındaki çalışma alanları olan açık arazilere götürüyorlardı.

Kylix adı verilen bu içki kabı üzerinde *pankration*'dan bir sahne görülüyor. Güreşçilerden biri parmaklarını rakibinin gözüne soktuğu için kurallara aykırı davranmakta. Nitekim, *paidotribes* bu faulü görmüştür ve ucu çatallı sopasını faul yapan güreşçinin sırtına indirmek üzeredir. Güreşçilerin solunda da döğüşen iki boksör görülüyor. arka planda, içinde **discus** (disk) bulunan bir sırt çantası asılıdır.

Üzerinde **pankration** ve boks tasvirleri yer alan bir **kylix** (British Museum, E78).

Eski Yunanlılar spora daha çok bireysel sağlıkları nedeniyle önem vermekteydiler. Ama bir gencin *palaistra*'daki çalışmaları onun aynı zamanda savaşa hazır olmasını da sağlıyordu. Bir asil ailenin oğlu olarak Timon, birgün şehrini bir *hoplites*, yani silâhlı savaşçı olarak savunmağa çağrılacaktı.

Timon'un yaşadığını varsaydığımız devirden sonraya ait olan bir listede, 17-18 yaşlarında bulunan ve askerlik hizmetine çağrılan gençlerin isimlerinin kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu gençlere *ephebos* adı verilmekte ve bunlar askerliklerinin ilk yılını Atina limanındaki kışlalarında geçirmekteydiler. İkinci yıl kendilerine silâh verilen ve şehre bağlılık yemini ettirilen bu gençler daha sonra da sefere gönderilmekteydiler.

Timon'un yaşadığı dönemde, 18 yaşındaki gençlere büyük olasılıkla yukarıda sözünü ettiğimiz sportif çalışmalar yaptırılmaktaydı. Mızrak ve kalkanını teslim aldığı gün Timon'un yaşamında yeni bir sayfa açılacaktır. Artık onun, ailesi ve Atina kenti uğruna yerine getireceği yeni görevleri vardır. Artık çocukluk çağı geçmiştir ve -bizim konumuzun dışında kalan- olgunluk dönemine girmiştir.

Aşağıda, *stamnos* adı verilen bir kap görülmektedir. Kapın üzerinde, evinden ayrılmak üzere olan genç bir savaşçı görülüyor. Olasılıkla gencin annesi olan bir kadın, oğlunun kendisine uzattığı bir *phiale*'ye, yani tase, diğer bir kaptan doldurduğu şarabı ikram ediyor. Sağdaki kişi, evden ayrılıp gerçek dünyaya açılmakta olan oğlunu dikkatli bakışlarla izleyen baba olmalıdır.

Evinden ayrılan bir savaşçı tasviri taşıyan *stamnos* (British Museum, E448).

Bazı Önemli Sözcük ve Deyimler

Amphora: Zeytinyağı ve şarap depolamakta kullanılan iki kulplu küp.
Anthesteria: Atina'da, **Anthesterion** ayında (Şubat/Mart) kutlanan bir festival.

Arkhon Basileus: Atina'nın önemli bir memuru ve başrahibi.

Aulos: Ağaç, kamış, bronz, kemik veya fildişinden yapılmış bir tür kaval. Bu müzik aletinin günümüzdeki obua'nınkine benzer bir sesi vardı ve çift olarak çalınıyordu.

Şehir Dionysiaları: Atina'da, **Elaphebolion** ayında (Mart/Nisan) kutlanan bir festival.

Khous: Tek kulplu ve yonca ağızlı bir kap türü. **Anthesteria** bayramlarında çocuklara minyatür **khous**'lar armağan edilmekteydi.

Epinetron: Diz ve bacak üzerine yerleştirilen, pişmiş topraktan yapılmış bir aygıt. **Epinetron** yün eğirirken kullanılmaktaydı.

Grammatistes: Okuma-yazma hocası.

Büyük Panathenaia Oyunları: Atina'da, her dört yılda bir **Hekatombaion** ayında (Temmuz/Ağustos) kutlanan bir festival.

Gymnasion: Sporcuların çalıştıkları ve bazı festivalleri kutladıkları, tanrılar nezdinde kutsal olan kapalı alan.

Hoplites: Tam teçhizatlı yaya asker.

Hydria: Taşımak için iki yatay kulbu ve dökmek için dikey bir ağzı olan su kabı.

Kalathos: Sepet.

Kitharistes: Adını bir **lyra** türü olan ve **kithara** olarak adlandırılan müzik aletinden alan müzik hocası.

Kylix: Yavan ve sığ bir kâsesi olan, iki kulplu kap.

Lebes Gamikos: Bir kaide üzerine konan derin kap. Bu kaplar, evlenme törenlerinde su taşımak üzere kullanılmaktaydı.

Lyra: Bir tür telli çalgı.

Paidagogos: Çocukların yetiştirilmesi için tutulan özel hoca.

Paidotribes: Sporcuları çalıştıran kişi.

Palaistra: Güreş okulu.

Pankration: Serbest güreş.

Papyrus: Papyrus bitkisinin özünden yapılan bir yazı malzemesi.

Parthenon: Atina'da, Akropolis'te inşa edilmiş olan tapınağın bir odasına verilen isim. Sonraları tüm tapınak aynı adla anılır olmuştur.

Pelike: Geniş boyunlu, dibe doğru genişleyen bir gövdesi olan bir **amphora** türü.

Pentathlon: Beş dalda yarışmaların yapıldığı sportif düzenleme.

Peplos: Yünden yapılmış kadın tuniği. Tanrıça Athena'nın heykeline giydirilen **peplos**, her dört yılda bir kutlanan **Panathenaia** festivalinde yenileniyordu.

Pyxis: İçine parfüm ya da mücevherat konan, kapaklı bir yuvarlak kutu.

Stamnos: Yüksek omuzlu, kısa boyunlu, kapaklı ve iki tutamaklı bir kap. **Stamnos**'lar şarap depolamakta kullanılıyordu.